

98 mnoga so še ostala, npr. zloglasna panika, odnos do nevarnosti, presoja nevarnosti oz. možnosti nesreč, vedenja med nesrečami določenih zvrsti itd. O tem bo bralec lahko našel podrobnejše podatke v ustreznih virih, ki jih nekaj tudi navajam. Na vsak način pa velja, da brez upoštevanja psiholoških vidikov dogajanja med nesrečo ne more biti ne pravega razumevanja dogodka in ne ustreznega ukrepanja.

1. Drabek, T. E., 1986. Human System Responses to Disaster. Springer Verlag, New York.
2. Dynes, R. R. 1982. Models of emergency planning. V: Jones, B. G. in Tomažević, M. (Eds.). Social and economy aspects of earthquakes. Ljubljana, ITRMS.
3. Figley, C. R., 1985. Traumatic stress: the role of the family and social support system. V: Figley, C. R. (Ed.) Trauma and its wake. Brunner/Mazel, New York.
4. Polič, M. 1988. Psihološki vidiki naravnih in drugih nesreč. Poljče, RCOU.
5. Quarantelli, E. L. 1985. An assessment of Conflicting Views on Mental Health. V: Figley, C. R. (Ed.) Trauma and its wake: the treatment of PTSD. Brunner/Mazel, New York.
6. Solomon, S. D., 1985. Mobilizing Social Support Networks in Times of Disaster. V: Figley, C. R. (Ed.) Trauma and its wake. Brunner/Mazel, New York.
7. Turner, R. H. in Killian, L. M., 1972. Collective Behavior. Englewood Cliffs, Prentice Hall.
8. Vitaliano, P. P. et al, 1987. A Psychoepidemiologic Approach to the Study of Disaster. J. of Community Psych. 15, 99-122.
9. Wenger, D. E., 1987. Community response to Disaster. V: Quarantelli, E. L. (Ed.). Disasters. Sage, London.

Marko Polič

Psychological Aspects of Disasters: between Fallacy and the Truth

Research into the psychological aspects of disasters is a fairly new branch of psychology. On the basis of the findings of research, many previously accepted beliefs have been rejected, and attention has been directed to the importance of the psychological principles involved in the preparation and execution of disaster countermeasures. Through a discussion of certain questions (planning, the issuing of warnings, evacuation, the psychic consequences of disasters, and social aid) the author has presented and tried to explain the differences between the actual and the imaginary in this field.

CIVILNA ZAŠČITA V KRAJEVNI SKUPNOSTI

Bojan Ušeničnik*

Izdelana je bila celovita analiza obrambno zaščitne pripravljenosti krajevnih skupnosti v Sloveniji, ki je pokazala, da so krajevne skupnosti skupaj z delovnimi organizacijami postale temeljne nosilke in najmnogičnejši del civilne zaščite. Njihova pripravljenost za zaščito in reševanje ljudi in imetja ob naravnih in drugih nesrečah kot tudi v vojni je dobra. Pomanjkljivosti sedanje organiziranosti in priprav se kažejo predvsem v preveč poenoteni (uniformni) organizaciji, ki ne upošteva dovolj posebnosti krajevnih skupnosti, v pomanjkljivi organiziranosti za zaščito in reševanje v stanovanjskih hišah, premajhni povezanosti priprav krajevnih skupnosti s pripravami delovnih organizacij, nezadostni usposobljenosti in pomanjkljivi opremljenosti štabov in enot civilne zaščite, nezadostni urejenosti prostora, zlasti v mestih, za zaščito in reševanje in drugem. Te pomanjkljivosti je treba odpraviti z načrtnim izvajanjem ukrepov na politični in upravno-strokovni ravni.

Leta 1988 je bila opravljena analiza obrambnih in varnostnih priprav krajevnih skupnosti v Sloveniji (1), ki je obravnavala tudi njihovo organiziranost in pripravljenost za zaščito in reševanje ljudi in imetja ob naravnih in drugih nesrečah, v vojni in izrednih razmerah. Njen cilj je bil ugotoviti resnične možnosti krajevnih skupnosti za izvajanje priprav ter za obrambo in zaščito ob raznih nevarnostih, ki lahko ogrozijo zdravje in življenje ljudi, družbeno in zasebno premoženje ter naravno in kulturno okolje.

Analiza je pokazala, da se krajevne skupnosti oblikujejo, organizirajo in delujejo v zelo različnih prostorskih, gospodarskih, kulturnih in drugih razmerah, iz katerih izhajajo tudi različni interesi in potrebe po obrambi in zaščiti kot tudi različne možnosti za njihovo zadovoljevanje. Vse to pa vpliva na različno stopnjo njihove obrambne in varnostne pripravljenosti. Za večino krajevnih skupnosti je značilno, da so doslej posvečale pozornost predvsem pripravam za obrambo in zaščito pred zunanjimi agresijami, bolj ali manj pa so zane-marjale druge aktivnosti, ki so pomembne za učinkovito samozaščitno delovanje ljudi in celotne krajevnih skupnosti v varnostnih razmerah v miru. Taka usmeritev je seveda izhajala tudi iz veljavne normativne ureditve obrambnega in varnostnega načrtovanja.

V pričujočem prispevku bom predstavil nekatere najvažnejše značilnosti priprav in delovanja civilne zaščite v krajevnih skupnostih v Sloveniji.

Vzorec in metoda

Analiza obrambnih in varnostnih priprav je bila opravljena v 95 naključno izbranih krajevnih skupnostih ali v 7,8 % vseh krajevnih skupnosti v Sloveniji. Med njimi je bilo 30 mestnih, 40 vaških in 25 mešanih krajevnih skupnosti. Krajevne skupnosti so bile razvrščene v posamezno skupino oziroma tip krajevnih skupnosti v skladu z enotno metodologijo, ki jo je leta 1971 pripravil Zvezni zavod za statistiko za popis prebivalstva. Po tej metodologiji se, kot je znano, med mestne krajevne skupnosti uvrščajo krajevne skupnosti v mestnem naselju ali na pretežno mestnem območju, med vaške tiste krajevne skupnosti, ki obsegajo eno ali več vaških naselij, med

mešane pa krajevne skupnosti, ki obsegajo mešana območja (del mestnega in del vaškega območja) oziroma mešano območje in vaško območje.

Pri opazovanju so bile uporabljene različne metode, od standardiziranega spraševanja (intervjuja) in razgovora v skupini do analize normativnih aktov ter obrambnih in varnostnih načrtov. Glavni vir podatkov pa je bil intervju (anketa) s predsedniki svetov skupščin krajevnih skupnosti, ki je bil izveden v vseh 95 posebej opazovanih krajevnih skupnostih.

Nekatera normativna izhodišča

Krajevna skupnost je skupaj s temeljnimi in drugimi samoupravnimi organizacijami in skupnostmi temeljna nosilka obrambno-samozaščitnega organiziranja in delovanja ter množični in materialni temelj sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite.

Po zakonu o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti krajski na področju civilne zaščite v krajevni skupnosti:

- spremljajo in presojajo nevarnosti naravnih in drugih nesreč ter druge nevarnosti, ki lahko ogrozijo zdravje in življenje ljudi ter varnost družbenega in zasebnega premoženja;
- organizirajo in izvajajo najrazličnejše ukrepe in aktivnosti za odpravo nevarnosti, preprečitev naravnih in drugih nesreč oziroma za ublažitev njihovih posledic;
- izvajajo priprave za osebno in vzajemno zaščito, organizirajo, usposablajo in opremljajo štabe in enote civilne zaščite, pripravljajo materialne in druge pogoje in možnosti za izvajanje ukrepov civilne zaščite (prva medicinska pomoč, evakuacija, oskrba ogroženega prebivalstva, radiološka, kemična in biološka zaščita, zaščita in reševanje ob rušenjih, poplavih, požarih, eksplozijah itd.), izdelujejo načrte civilne zaščite in izvajajo še druge priprave, pri čemer sodelujejo z drugimi krajevnimi skupnostmi, organizacijami združenega dela in drugimi organizacijami;

* Predsedstvo SR Slovenije, Erjavčeva 17, Ljubljana.

- ob naravnih in drugih nesrečah, v vojni in drugih nevarnostih pa organizirajo in izvajajo zaščito in reševanje ljudi in imetja ter odpravljanje posledic.

Pomembnejše ugotovitve in razprava

Na priprave civilne zaščite v krajevni skupnosti vplivajo številni dejavniki. Nekateri izmed njih so neodvisni od krajeve skupnosti imajo pa zelo velik pomen za zaščito in reševanje. Med temi naj posebej omenim zlasti: lego, velikost in druge zemljepisne značilnosti prostora, ki ga obsega krajevna skupnost, ekološke razmere, ogroženost po naravnih nesrečah, urejenost prostora, število in sestava prebivalstva ter razvitost gospodarstva in družbenih dejavnosti. Med dejavniki, ki so bolj ali manj odvisni od krajeve skupnosti, to je od aktivnosti njenih organov in vseh krajanov in imajo prav tako velik pomen za zaščito in reševanje, pa velja posebej omeniti predvsem normativno ureditev civilne zaščite, organiziranost krajeve skupnosti, načrtovanje, obveščanje, usposabljanje, kadrovske možnosti, finančne možnosti ter sodelovanje in povezovanje krajeve skupnosti z drugimi subjekti.

Krajevne skupnosti na Slovenskem so po navedenih značilnostih zelo heterogene, razvrščajo se od tipično vaških do tipično mestnih. Razlike med njimi lahko dobro, čeprav ne v celoti, pojasnimo z razlikami med podeželskim (ruralnim) in mestnim (urbanim) okoljem.

V Sloveniji je po podatkih Zavoda SR Slovenije za statistiko iz leta 1986 1213 krajevnih skupnosti, večinoma vaških (42 %) in mešanih (37 %), precej manj pa mestnih (15 %). Približno 17 odstotkov vseh krajevnih skupnosti obsega del naselja (takih je 88,7 % vseh mestnih KS ali 15,9 % vseh KS v Sloveniji) 34 odstotkov krajevnih skupnosti pa ima v svoji sestavi 6 ali celo več naselij (takih je 43 % vseh vaških in mešanih ali 32,3 % vseh KS v Sloveniji). Vaške krajevne skupnosti obsegajo povprečno 4 do 5 vasi. S tem je delno povezana njihova prebivalstvena sestava. Mestne krajevne skupnosti imajo praviloma več prebivalcev kot vaške, razlike pa so tudi v socialni sestavi prebivalstva.

Potrebe in možnosti krajevnih skupnosti za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami so v veliki meri odvisne od položaja krajeve skupnosti v prostoru, razvitosti kulturnega okolja in drugih razmer. Mestne krajevne skupnosti so glede na prostorske, urbanistične, gradbene, demografske in druge značilnosti, medsebojno odvisnost in druge vzroke izjemno ranljive in s tem ogrožene ne le v vojni, temveč tudi ob naravnih, ekoloških in drugih nesrečah. Vaške krajevne skupnosti so v tem pogledu manj ranljive. Podeželsko prebivalstvo ima zaradi lastnih virov ugodnejše možnosti za preživetje in daljše samostojno preživljanje v najtežjih vojnih razmerah in naravnih katastrofah kot tudi za zaščitne in reševalne aktivnosti.

Naštete posebnosti in razlike postanejo manj pomembne, če je krajevna skupnost prostorsko oblikovana v zaokroženih prostorsko-socialnih enotah (vas, več med seboj povezanih manjših naselij, ulica, soseska) na podlagi trajnih skupnih interesov krajanov ter resničnih možnosti za njihovo uresničevanje, skratka, če je oblikovana tako, da dejansko deluje kot naravna življenjska in s tem tudi solidarnostna skupnost vseh, ki v njej delajo in prebivajo.

Razlike in posebnosti krajevnih skupnosti ter njihova različna ogroženost zato zahtevajo prožen normativni okvir načrtovanja, organiziranosti in delovanja civilne zaščite. In kakšno je dejansko stanje?

Vse krajevne skupnosti so vprašanja civilne zaščite uredile v svojih statutih in nekaterih drugih samoupravnih aktih. V dobri polovici krajevnih skupnosti (52,2 %) so bili statuti oziroma zadnje spremembe in dopolnitve statuta sprejeti pred letom 1983, kar pomeni, da niso usklajeni z zveznim in republiškim zakonom o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti.

Podrobnejša analiza splošnih samoupravnih aktov krajevnih skupnosti je pokazala, da je statutarne ureditve civilne zaščite celovita, vendar uniformna in ne upošteva posebnosti krajeve skupnosti, kar je nedvomno posledica toge zakonodaje, delno pa tudi poenotenih smernic za spreminjanje in dopolnjevanje statuten.

Celoten normativni sistem ljudske obrambe torej teži k poenotenju organizacijskih oblik in vsebine obrambno-samozaščitnega organiziranja, pripravljanja in delovanja, kar je v nasprotju z ustavno pravico krajevne skupnosti do samoorga-

niziranja, je pa tudi nesprejemljivo glede na že omenjene velike razlike med krajevnimi skupnostmi. Togo in prepodrobno predpisovanje in formalizem pri pripravah odvrta ljudi od aktivnosti na tem področju ter ovirata njihove pobude in ustvarjalnost.

Ker je civilna zaščita del celotnega razvoja in dejavnosti vsake krajeve skupnosti, se je v analizi ugotavljalo tudi, kako so potrebe civilne zaščite vključene v planske akte krajevnih skupnosti za obdobje 1986—1990. Po odgovorih 95 opazovanih krajevnih skupnosti so bile v 56,8 odstotka vseh krajevnih skupnosti upoštevane v vseh planskih aktih (smernicah za srednjeročni plan, samoupravnem sporazumu o temeljih plana, srednjeročnem planu), v 37,9 odstotka vseh KS so bile upoštevane le delno, v preostalih (5,3 %) pa te potrebe in naloge v planih sploh niso zajete. Pri tem med mestnimi, vaškimi in mešanimi krajevnimi skupnostmi ni bistvene razlike.

Približno 65 odstotkov vseh opazovanih krajevnih skupnosti je svoje planske akte glede civilne zaščite usklajevalo tudi z organizacijami združenega dela in drugimi nosilci razvoja z njihovega območja, več kot 22 odstotkov pa teh aktov ni usklajevalo z nikomer.

Iz zbranih podatkov je razvidno, da niti krajevne skupnosti niti organizacije združenega dela pri pripravi razvojnih načrtov krajeve skupnosti v obdobju od 1986. do 1990. leta niso pokazale ustreznega zanimanja za skupno načrtovanje in opravljanje nalog, s katerimi bi skupaj zagotavljale materialne in druge možnosti za delovanje ob naravnih in drugih nesrečah, med vojni in v drugih spremenjenih razmerah, čeprav je načrtovanje v krajevnih skupnostih potekalo sočasno z načrtovanjem pri vseh drugih nosilcih načrtovanja.

V krajevni skupnosti se zagotavljajo sredstva za uresničevanje programov splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite tako, kot se zagotavljajo sredstva za zadovoljevanje drugih potreb. Kljub enotnim ustavnim temeljem pa je v posameznih občinah financiranje krajevnih skupnosti različno; predvsem se zelo razlikujejo njihova z dogovorom določena merila za razdeljevanje denarja krajevnim skupnostim. Najzanesljivejši vir financiranja krajevnih skupnosti je še vedno občinski proračun.

Med krajevnimi skupnostmi so velike razlike pri financiranju. Tako so na primer leta 1986 v eni izmed mestnih krajevnih skupnosti za financiranje skupnih potreb zbrali 342.106 dinarjev na prebivalca, v drugi, prav tako mestni krajevni skupnosti, pa le 42 dinarjev, v 18 odstotkih vseh opazovanih krajevnih skupnosti v letu 1986 za obrambne in varnostne priprave niso namenili niti dinarja.

Sredstva za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito so bila oblikovana predvsem iz proračunskih sredstev občine ter namenskih sredstev, ki so jih po samoupravnem sporazumu združile organizacije združenega dela in druge organizacije.

Krajevne skupnosti so leta 1986 dale prek 40 odstotkov vseh sredstev za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito za priprave civilne zaščite (mestne 50,2 %, vaške 39,4 % in mešane 16,1 %).

Tabela 1. Krajevne skupnosti po številu prebivalcev v letu 1986.

Število prebivalcev	Vse KS ¹⁾ %	Mestne	Vaške	Mešane	Delno mestne
do 500	194 18,7	5	160	29	—
501—1000	223 21,5	5	125	85	8
1001—1500	151 13,6	12	56	64	9
1501—2000	123 11,8	25	35	57	6
2001—2500	102 9,8	28	25	43	6
2501—3000	57 5,4	20	3	31	3
3001—4000	101 9,7	47	8	32	14
4001—5000	53 5,1	25	2	14	12
5001—6000	20 1,9	8	—	6	6
6001—7000	15 1,4	7	—	2	6
nad 7001	10 0,9	4	1	3	2

¹⁾ = KS, ki so poročale

Vir: Zavod SR Slovenije za statistiko.

Tabela 2. Sredstva za SLO in DS v krajevnih skupnostih po virih v letu 1986 v Sloveniji.

Viri sredstev	Delež sredstev za SLO in DS v KS		
	Mestne	Vaške	Mešane
— Samoprispevek	—	—	—
— Občinski proračun	63,1	31,6	24,9
— Namenska sredstva po SaS	33,6	68,4	75,1
— Del prihodkov SIS, OZD idr.	2,5	—	—
— Drugi viri	0,7	—	—

Večina sredstev so porabile za nakup zaščitne in reševalne opreme. O uporabi teh sredstev so večinoma odločali sveti skupščin krajevnih skupnosti. V nekaterih občinah krajevnih skupnosti za civilno zaščito ne dobijo finančnih sredstev, pač pa od občine dobijo materialno-tehnična sredstva civilne zaščite. O nakupu teh sredstev pa odločajo občinski sveti za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito na predlog krajevnih skupnosti ali (največkrat) na predlog občinskega upravnega organa za ljudsko obrambo.

Na vprašanje, ali ima krajevna skupnost na voljo dovolj sredstev za financiranje civilne zaščite, je le 5,3 odstotka vseh vprašanih odgovorilo, da je z razpoložljivimi sredstvi možno financirati vse naloge na tem področju, 58,9 odstotka (46,7 % mestnih, 57,5 % vaških in 76 % mešanih) jih je dejalo, da z razpoložljivimi sredstvi lahko financirajo le posamezne naloge, 35,8 odstotka (4,3 % mestnih, 37,5 % vaških in 24,0 % mešanih) pa, da razpoložljiva sredstva sploh ne zadoščajo za te priprave. V večini krajevnih skupnosti niso zadovoljni niti z načinom financiranja niti z višino sredstev za te namene. Menijo, da financiranje ni sistemsko urejeno in da se pri njem premalo upoštevajo različne potrebe krajevnih skupnosti.

Vrednost sredstev za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito v krajevnih skupnostih se glede na gospodarske razmere iz leta v leto zmanjšuje in je na meji, ki komaj še zagotavlja enostavno reprodukcijo priprav. Ker sredstev za ta namen iz obstoječih virov tudi v prihodnje verjetno ne bo več, se materialna podlaga priprav lahko izboljša le z racionalizacijo vseh priprav in trdnjšo neposredno povezanostjo delavcev v združenem delu s krajevno skupnostjo. Pri tem pa je treba zagotoviti enakopraven materialni položaj vseh krajevnih skupnosti. Krajan v skladu z načeli samoorganiziranja in prostovoljnosti opravijo večino strokovnega dela s področja civilne zaščite sami, bodisi v okviru organov ali drugih oblik organiziranja v krajevni skupnosti. Le v 7,5 odstotka vseh opazovanih krajevnih skupnosti opravljajo to delo poklicni delavci.

Ker opravijo krajan na tem področju večino dela nepoklicno, zlasti v okviru štaba za civilno zaščito in delno komisij ter drugih delovnih teles sveta krajevnih skupnosti, je nujna strokovna in druga pomoč pristojnih občinskih in drugih organov. V krajevnih skupnostih sodijo, da je ta pomoč na splošno nezadostna. Največ pomoči pri obrambnih in varnostnih pripravah dobijo krajevne skupnosti od občinskih upravnih organov za ljudsko obrambo in od občinskih štabov za civilno zaščito.

Večina krajevnih skupnosti nima lastnih informacijskih sredstev. Zato obveščanje o nalogah in aktivnostih civilne zaščite v glavnem poteka v obliki neposrednega obveščanja pri delu organov krajevnih skupnosti in oblik dela SZDL. Za obveščanje o teh vprašanih uporabljajo poleg lastnih tudi občinska glasila. Za ta namen so premalo uporabljena glasila organizacij združenega dela. Informacijska sredstva so najmanj razvita v vaških krajevnih skupnostih. Le v vsaki četrti vaški krajevni skupnosti so to vprašanje rešili z izdajanjem lastnega časopisa, biltena ali drugih pisnih informacij.

V večini krajevnih skupnosti (91,6 %) so zagotovljeni primerni prostori za delo na področju splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite. Ustrezne prostore za usposabljanje za civilno zaščito ima 78 % vseh krajevnih skupnosti, skladiščenje sredstev in opreme pa je zadovoljivo rešeno le v 66 odstotkih krajevnih skupnosti. Sredstva in opremo za civilno zaščito hrani v primernih skladiščih 49 odstotkov krajevnih skupnosti, neprimerna skladišča, kjer se dela škoda na opremi in sredstvih, uporablja 17 odstotkov krajevnih skupnosti, preostale krajevne skupnosti (34 %) pa imajo glede tega zasilne rešitve.

Toliko o možnostih za izvajanje priprav civilne zaščite. V nadaljevanju pa si oglejmo še nekatere značilnosti stanja priprav in aktivnosti civilne zaščite v krajevnih skupnostih.

Motiviranost in aktivnost ljudi pri urejanju obrambnih in varnostnih zadev sta odvisni od mnogih dejavnikov, predvsem pa od družbenih in gospodarskih razmer, ogroženosti, obveščenosti, usposobljenosti, interesov, razvitosti samoupravnih odnosov ter možnosti za sodelovanje pri odločanju o teh zadevah.

Rezultati raziskav kažejo, da se občani v svojem okolju, kjer živijo, počutijo dokaj varne. Tako J. Jelušič (3) ugotavlja, da se 68,6 odstotka vseh občanov počuti v svojem okolju popolnoma varne, 26,6 odstotka se jih počuti delno varne, le 4,1 odstotka pa je tistih, ki se ne počutijo varne.

Večina ljudi danes sodi, da je njihova varnost vse manj ogrožena zaradi zunanjih dejavnikov, stopnjuje pa se po njihovem mnenju ogroženost zaradi notranjih problemov, predvsem družbenih in gospodarskih. Anketa je pokazala, da jih v okolju, kjer živijo, poleg že omenjenega najbolj ogrožajo onesnaženost okolja, neurejen cestni promet, motenje nočnega miru in drugo. Zanimivo je, da med dejavniki ogrožanja v bivalnem okolju niso poudarjali naravnih in drugih nesreč, čeprav mnogi od anketirancev prebivajo na območjih, kjer so možne velike naravne in druge nesreče (potres, požar, nesreče z nevarnimi snovmi idr.). Očitno te ogroženosti v krajevnih skupnostih in v občinah niso ugotovljene ali pa krajan z njimi niso dovolj seznanjeni.

Krajan se z ogroženostjo zaradi naravnih in drugih nesreč seznanjajo predvsem pri pouku civilne zaščite. Pri tem pouku pa glede na vključenost ljudi v štabe in enote civilne zaščite sodeluje komaj 5 do 15 odstotkov vseh krajanov.

Krajan so razmeroma slabo obveščeni o obrambnih in varnostnih vprašanih v svoji krajevni skupnosti in občini. Njihova obveščenost o tem je po rezultatih raziskav odvisna predvsem od stopnje njihove izobrazbe in od tega, koliko časa kdo prebiva v krajevni skupnosti. Informacije, ki zadevajo le priprave krajevne skupnosti, dobi-

Tabela 3. Razvrstitev odgovorov na vprašanje, kje se hranijo sredstva in oprema civilne zaščite (N = 95).

Odgovori	f
1. v skladišču krajevne skupnosti	74
2. v skladišču gasilskega doma	55
3. v stanovanjskih hišah	13
4. v občinskem skladišču	11
5. v skladišču OZD in drugih organizacijah	9
6. v javnem zaklonišču	6

Tabela 4. Odgovori predsednikov svetov KS na vprašanje, ali so bili krajan seznanjeni z ogroženostjo svojega kraja zaradi naravnih in drugih nesreč (N = 95).

Najpogostejši odgovori	Tip KS		
	Mestna	Vaška	Mešana
1. Seznanjeni so bili z nevarnostmi nesreč, ki so možne v KS	53,3	60,0	40,0
2. Z nevarnostmi teh nesreč so bili delno seznanjeni	33,3	37,5	40,0
3. Z nevarnostmi niso bili seznanjeni	13,3	2,5	20,0

V odstotkih

vajo predvsem v okviru raznih oblik dela v krajevni skupnosti, širše informacije o tem (v občini, republiki, državi) pa dobivajo predvsem pred sredstev javnega obveščanja (časopis, radio, TV).

Krajani so v splošnem tudi slabo usposobljeni za obrambo in zaščito pred naravnimi in drugimi nesrečami, vojnimi razdejanji in drugimi nevarnostmi. Za to se usposablja predvsem v okviru obrambno-samozaščitnega usposabljanja prebivalstva, ki ga izvajajo upravni organi za ljudsko obrambo. Temu usposabljanju krajani očitajo številne pomanjkljivosti. Anketirani so največkrat navedli: neprimernost vsebin (51,6 %), splošnost vsebin (44,0 %), neustrezne metode usposabljanja (25,2 %), neupoštevanje predznanja udeležencev (22,1 %), pomanjkanje učnih sredstev (11,6 %), neprimeren čas usposabljanja (7,4 %), neprimerni prostori (2,1 %). Pri tem usposabljanju so bile v preteklosti nasploh premalo prisotne vsebine o varstvu pred množičnimi nesrečami. Krajevne skupnosti na oblikovanje programov tega usposabljanja nimajo vpliva.

Civilna zaščita je organizirana v vseh krajevnih skupnostih. Za zaščito in reševanje se v okviru civilne zaščite pripravljajo družbene organizacije in društva, poleg tega pa so v vseh krajevnih skupnostih organizirane tudi ustrezne enote civilne zaščite.

Tabela 5. Odgovori predsednikov svetov KS na vprašanje, kako so bili krajani seznanjeni z nevarnostmi možnih nesreč v krajevni skupnosti (N = 95).

V odstotkih

Odgovori	Tip KS		
	Mestna (N = 30)	Vaška (N = 40)	Mešana (N = 25)
1. Pri pouku obrambe in zaščite	23	32	18
2. Pri pouku civilne zaščite	18	24	20
3. Na raznih vajah	11	17	15
4. Na zbiorih občanov in sejah organov KS	11	24	11
5. Prek glasila KS	3	4	5
6. Prek občinskega glasila	5	5	3

Tabela 6. Odgovori predsednikov svetov KS na vprašanje, kdo usposablja pripadnike štaba za CZ KS (N = 95).

V odstotkih

Odgovori	Tip KS		
	Mestna	Vaška	Mešana
1. Občinski upravni organ LO	52,9	60,7	45,1
2. Delavska univerza	9,8	5,3	19,6
3. Družbene organizacije	25,3	26,8	25,5
4. Delavska univerza v sodelovanju z družbenimi organizacijami (RKS)	2,0	5,4	9,8
5. Drugi	—	1,8	—

Tabela 7. Pregled enot civilne zaščite v krajevnih skupnostih v Sloveniji 31. decembra 1986.

Vrsta enot	Število samostojnih enot			Število pripad.	Delež usposob. (v %)	Število žensk (v %)	Število mladih (v %)
	Ekip	Oddelkov	Vodov				
— Enote za prvo medicinsko pomoč	2.001	883	333	29.792	79,8	81,3	25,4
— Gasilske enote	179	1.177	295	21.076	75,2	11,4	10,2
— Enote za radiološko, kemično in biološko zaščito	620	323	52	9.531	51,5	31,9	13,3
— Enote za prvo veterinarsko pomoč	523	167	13	5.086	43,0	9,8	4,6
— Enote za socialno delo	684	126	12	6.098	51,1	81,7	11,8
— Enote za zaklanjanje	517	38	4	3.089	41,2	19,4	6,6
— Enote za zveze	611	147	11	6.028	46,6	18,4	27,7
— Splošne enote	4.749	1.656	26	58.490	45,9	48,9	12,5
	9.884	4.517	746	139.190	58,0	47,0	15,2

Vir: Republiški sekretariat za ljudsko obrambo.

V podatkih o enotah civilne zaščite v krajevnih skupnostih so vključene tudi enote, ki delujejo v stanovanjskih hišah, po ulicah, zaselkih in vaseh. Iz podatkov je razvidno, da so najštevilčnejše splošne enote, enote za prvo medicinsko pomoč in gasilske enote. Starostna sestava pripadnikov je posebno slaba v splošnih enotah (v stanovanjskih hišah), v gasilskih enotah, pa tudi enotah za RKB zaščito. Izboljšati bi se jo dalo predvsem z večjim vključevanjem žensk.

Štabi za civilno zaščito so ustanovljeni v vseh krajevnih skupnostih, razen v nekaterih najmanjših. V 1146 štabih za civilno zaščito krajevnih skupnosti deluje skupno 10605 (v povprečju po 9) članov, od katerih je predpisani pouk končalo 63,4 odstotka vseh članov. Med njimi je 1785 (19,3 %) žensk in 453 (4,9 %) mladih, ki so stari manj kot 27 let.

Aktivnost štabov za civilno zaščito v krajevnih skupnostih je odvisna od mnogih dejavnikov, najbolj pa od njihove kadrovske sestave, usposobljenosti in opremljenosti, stopnje ogroženosti krajevnih skupnosti, njene velikosti in organi-

ziranosti civilne zaščite v njej. Najaktivnejši so štabi v manjših krajevnih skupnostih na podeželju, kjer so ljudje med seboj bolj povezani in solidarni. Ljudje na podeželju se glede na pretežno kmetijsko dejavnost zaradi nevarnosti naravnih in drugih nesreč počutijo bolj ogrožene kot ljudje v mestu. Zavedajo se, da lahko potres, požar, poplava ali druge nesreče neposredno ogrozijo njihovo eksistenco. V mestu skrbijo za varstvo pred raznimi nesrečami komunalne in druge organizacije, na podeželju pa predvsem občani sami.

Aktivnost štabov se kaže v različnih oblikah in na različnih področjih, kar je odvisno predvsem od vrste in stopnje ogroženosti krajevnih skupnosti ter od usposobljenosti članov za delo na tem področju. Usposobljeni štabi niso le učinkovitejši, temveč razvijajo svojo dejavnost tudi na mnogo širšem področju zaščite in reševanja.

V preteklih dveh letih so bili štabi najbolj aktivni pri zaščiti in reševanju ob naravnih in drugih nesrečah.

Štabi so se le v 29 od 107 primerov (ne-

sreč) aktivirali na lastno pobudo, v vseh drugih primerih pa so njihovo aktiviranje zahtevali bodisi sveti krajevnih skupnosti, komiteji za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito krajevnih skupnosti ali občinski štabi za civilno zaščito.

Štabi posvečajo zelo majhno pozornost preventivnim oblikam varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, zlasti še spremljanju in presojanju nevarnosti naravnih in drugih nesreč v krajevni skupnosti, obveščanju prebivalstva o teh nevarnostih, varstvu pred požari, urejanju prostora za zaščito in reševanje ter usposabljanju delovnih ljudi in občanov za osebno in vzajemno zaščito. Delno sta za to kriva pasiven odnos drugih organov krajevnih skupnosti in družbenopolitičnih organizacij do teh vprašanj pa tudi nezadostna strokovna pomoč občinskih štabov za civilno zaščito.

Štabi so premalo aktivni tudi pri povezovanju in usklajevanju priprav in delovanju civilne zaščite v organizacijah združenega dela in drugih organizacijah v krajevni skupnosti, pri usmerjanju priprav

Tabela 8. Odgovori predsednikov svetov KS na vprašanje, ali se je v letih 1986 in 1987 aktiviral štab za civilno zaščito KS (N = 95).

Odgovori	Tip KS			V odstotkih
	Mestna	Vaška	Mešana	
1. Aktiviral se je ob vsaki večji nesreči	40,0	57,5	44,0	
2. Ni se aktiviral, ker ni dovolj organiziran in (ali) usposobljen	3,3	5,0	12,0	
3. Ni se aktiviral, ker ni bilo nesreč	56,7	37,5	44,0	

Tabela 9. Odgovori predsednikov svetov KS na vprašanje, kateri od navedenih organov je odločil o aktiviranju štaba za civilno zaščito krajevne skupnosti (N = 95).

Odgovori	Tip KS			V odstotkih
	Mestna	Vaška	Mešana	
1. Štab za CZ KS	26,0	30,8	21,9	
2. Svet skupščine KS	17,4	13,5	18,8	
3. Komite za SLO in DS KS	17,4	17,3	15,6	
4. Občinski štab za CZ	39,2	38,5	43,7	
5. Drugi organi	—	—	—	

Tabela 10. Odgovori predsednikov svetov KS na vprašanje, ali so v krajevni skupnosti izdelane presoje ogroženosti (N = 95).

Odgovori	Tip KS			V odstotkih
	Mestna	Vaška	Mešana	
1. Presoje ogroženosti so izdelane za vse možne nesreče	43,3	70,0	44,0	
2. Presoje so izdelane le za posamezne nesreče	26,7	17,5	40,0	
3. Presoje sploh niso izdelane	30,0	12,5	16,0	

družbenih organizacij in društev, posebno pa pri spodbujanju in usmerjanju samozaščitnih aktivnosti v naseljih, stanovanjskih hišah, delovnih enotah in drugih okoljih, kamor običajno ne sežejo druge organizirane družbene oblike delovanja. V teh okoljih niso izrabili zakonske možnosti, da bi organizirali štabe za civilno zaščito, zato pride odsotnost delovanja štabov za civilno zaščito krajevne skupnosti še bolj do izraza.

Obrambne in samozaščitne priprave in delovanje v krajevni skupnosti temeljijo na organizirani množični samozaščitni aktivnosti vseh delovnih ljudi in občanov v vseh okoljih, kjer prebivajo in delajo, torej tudi v soseskah, ulicah, vaseh, zaselkih in stanovanjskih hišah. Ob množičnih nesrečah, kakršne so potres, poplava, ekološka nesreča, vojna in druge, je od vsega najpomembnejša učinkovitost in množična samozaščitna aktivnost ljudi prav v teh okoljih. Žal pa se tem aktivnostim v teh okoljih posveča že vrsto let zelo majhna pozornost. Priprave zdaj tudi v stanovanjskih hišah, kjer so zlasti v sedemdesetih letih dosegle visoko raven, stagnirajo in celo nazadujejo. Vzrok za to je predvsem, da obrambno-samozaščitnih aktivnosti v teh okoljih nihče več ne spodbuja in usmerja. Pri tem so zlasti odpovedali organi krajevnih skupnosti, SZDL in druge družbenopolitične organizacije ter stanovanjske skupnosti.

Povsod, kjer se stanovalci samoupravno organizirajo, so dane možnosti za organizirane obrambne priprave in samo-

zaščitno aktivnost. Seveda pa na tem področju ni pričakovati večje aktivnosti tam, kjer zbori stanovalcev in hišni sveti niso aktivni, skratka, kjer hišna samouprava ne deluje.

Ker vemo, da bi morale vse priprave civilne zaščite v krajevnih skupnostih, kot tudi povsod drugod, temeljiti na presojah ogroženosti, so zanimive ugotovitve o dejanskem stanju na tem področju.

V krajevnih skupnostih so izdelane predvsem presoje potresne, poplavne in požarne ogroženosti. Zelo malo je krajevnih skupnosti, ki imajo izdelane presoje ogroženosti zaradi možnih ekoloških nesreč. Krajevne skupnosti bi morale presoje ogroženosti ali vsaj glavne elemente teh presoj dobiti (izdelane) od pristojnega občinskega štaba za civilno zaščito, zaradi ekoloških nesreč pa tudi od delovnih organizacij, ki so vir (ekološke) nevarnosti. V resnici pa te presoje večinoma izdelujejo same, kar se seveda odraža v njihovi kakovosti.

Načrt civilne zaščite imajo vse krajevne skupnosti. Z njim naj bi organizacijsko povezovala in usmerjale delovanje vseh subjektov zaščite in reševanje na njihovem območju. Koliko se to dejansko uresničuje, ni bilo možno ugotoviti. Ugotovljeno pa je bilo, da so načrti zelo obsežni, zapleteni in nepregledni ter premalo operativni. V večini primerov so to enotni načrti za vse naravne nesreče (požar, potres, poplave itd.), kar je, kot je bilo že omenjeno, predvsem posledica neizdelanih presoj ogroženosti.

Sklepne ugotovitve in predlogi

Glede na razvitost priprav in celotnega sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite ter njegovo delovanje lahko sklenemo, da so krajevne skupnosti skupaj s temeljnimi organizacijami združenega dela ter drugimi organizacijami in skupnostmi postale temeljne nosilke in množični temelj civilne zaščite. Pomanjkljivosti se kažejo v preveč poenotenosti organiziranosti, ki ne upošteva posebnosti krajevne skupnosti, nepopolni organiziranosti za obrambo in zaščito v stanovanjskih hišah in drugih okoljih, slabi povezanosti priprav krajevnih skupnosti s pripravami organizacij združenega dela in drugih organizacij, neustrezni kadrovski (predvsem starostni) sestavi organov in drugih skupin, nezadostni usposobljenosti izvajalcev nalog, nepopolni opremljenosti, nezadostni urejenosti prostora za zaščito in reševanje in v drugem.

Glede nalog pri razvijanju civilne zaščite v krajevnih skupnostih pa sodimo, da so najpomembnejše zlasti te:

1. Odpraviti pretirano predpisovanje oblik organiziranja civilne zaščite, ki ni v skladu z načelom o samoorganiziranju krajevne skupnosti.
2. Okrepiti vlogo in aktivnost skupščin, delegatov in delegacij krajevnih skupnosti pri odločanju o vprašanih varstvih pred naravnimi in drugimi nesrečami.
3. Zagotoviti večjo povezanost in vključenost delavcev in njihovih organizacij združenega dela in drugih organizacij v priprave in druge aktivnosti civilne zaščite v krajevni skupnosti.
4. Poenostaviti celotno obrambo in varnostno načrtovanje, vsebino tega načrtovanja pa bolj prilagoditi potrebam in možnostim krajevnih skupnosti; celotno načrtovanje kot tudi druge priprave morajo temeljiti na objektivnih presojah ogroženosti.
5. Izpopolniti organiziranost civilne zaščite v stanovanjskih hišah.
6. Izboljšati kadrovski sestavo enot in štabov za civilno zaščito krajevne skupnosti.
7. Posodobiti in prilagoditi obrambno in samozaščitno usposabljanje krajanov potrebam, ki izhajajo iz ogroženosti ter načrta civilne zaščite krajevne skupnosti.
8. Zagotoviti redno vzdrževanje opreme in sredstev civilne zaščite.
9. Pri financiranju skupnih nalog civilne zaščite upoštevati dejanske potrebe krajevne skupnosti.

1. Obrambne in varnostne priprave v krajevnih skupnostih v SR Sloveniji. Predsedstvo SR Slovenije, Ljubljana, 1988.
2. Družbenopolitični sistem — Obramba in varnost. Komunist, Ljubljana, 1987.